

ספרות עברית וכללית

לעולים חדשים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעותיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון: שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, שירת לאה גולדברג)
פרק שני: סיפור קצר
פרק שלישי: דרמה
פרק רביעי: רומאן ונובלה
- הפרק הראשון (שירה – 32 נקודות) הוא **חובה**.
משלושת הפרקים: השני, השלישי והרביעי יש לבחור בשני פרקים, ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – 34 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) מילון עברי-לועזי / לועזי-עברי
(2) רשימת יצירות
- ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת להשיב עליה.
(2) אין להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.
(3) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.
לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתובת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – שירה

(שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, שירת לאה גולדברג)

שים לב: פרק זה הוא חובה.

ענה על שתיים מן השאלות 1-10 (לכל שאלה – 16 נקודות).

שירת ימי הביניים

1. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לבי במזרח / יהודה הלוי

לבי במזרח ואנכי בסוף מערב - / איך אטעמה את אשר אכל ואיך יערב?
איכה אשלים נדרי ואסרי, בעוד / ציון בקבל אדום ואני בכבל ערב?
יקל בעיני עזב כל טוב ספרד, כמו / יקר בעיני ראות עפרות דביר נחרב!

הסבר כיצד הניגודים בשיר מבטאים את המצוקה של המשורר. הדגם את דבריך.

2. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יפה נוף / יהודה הלוי

יפה נוף, משוש תבל, קרִיָה לְמִלֵּךְ רֵב, / לֵךְ נִכְסְפָה נִפְשִׁי מִפְּאַתִּי מֵעֶרֶב!
הֲמוֹן רַחֲמֵי נִכְמָר כִּי אֲזַכְּרָה קִדְּם, / כְּבוֹדֵךְ אֲשֶׁר גָּלָה וְנִוָּךְ אֲשֶׁר חָרַב.
וּמִי יִתְּנֵנִי עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים, עַד / אֲרוּהָ כְּדַמְעֵתִי עִפְרֹךְ וַיִּתְּעָרֵב!
דְּרֻשְׁתִּיךָ, וְאִם מְלֶכְךָ אֵין בְּךָ וְאִם בְּמִקוֹם / צְרִי גִלְעָדךְ - נָחַשׁ שָׁרְף וְגַם עִקְרָב.
5 הֲלֹא אֶת אֲבִיךָ אַחֲוִנוּ וְאֲשָׁקֶם / וְטַעַם רְגִבֵּךְ לִפִּי מִדְּבַשׁ יְעָרֵב!

פרש את הבית החמישי בשיר, והסבר כיצד הוא מבטא את הרגשות שהמשורר מביע בשיר.

3. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הבא מבול / יהודה הלוי

הבא מבול ושם תבל חרבה? / ואין לראות פני ארץ חרבה,
 ואין אדם ואין חיה ואין עוף- / הסף הכל ושכבו מעצבה?
 ובראות הר ושוחה לי מנוחה, / וארץ הערבה לי ערבה.
 ואשגיח לכל עבר ואין כל, / אבל מים ושמים ותבה,
 ולויתן בהרתיחו מצולה, / ואחשב כי תהום יחשב לשיבה.
 ולב הים יכחש באניה / כאלו היא ביד הים גנבה!
 וים יזעף ונפטי תעלז, כי / אלי מקדש אלהיה קרבה.

תאר והסבר את חוויית המסע המתוארת בשיר כולו.

שירת ביאליק

4. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הכניסיני תחת כנפך / חיים נחמן ביאליק

- בית 1
הכניסיני תחת כנפך,
והיי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קן תפלותי הנדחות.
- בית 2
ובעת רחמים, בין השמשות,
שחי ואגל לך סוד יסורי:
אומרים, יש בעולם נעורים -
היכן נעורי?
- בית 3
ועוד רז אחד לך אתנדה:
נפשי נשורפה בלהבה;
אומרים, אהבה יש בעולם -
מה זאת אהבה?
- בית 4
הכוכבים רמו אותי,
היה חלום - אך גם הוא עבר;
עתה אין לי כלום בעולם -
אין לי דבר.
- בית 5
הכניסיני תחת כנפך,
והיי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קן תפלותי הנדחות.

בשירי אהבה רבים של ביאליק באים לידי ביטוי גם תקווה לקשר עם אישה וגם תסכול ואכזבה מן האפשרות להגשים קשר כזה.

הסבר והדגם כיצד מורכבות זו באה לידי ביטוי בשיר "הכניסיני תחת כנפך".

5. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

צפרת / חיים נחמן ביאליק

<p>והנה נקלעה צפרת כפרח בקצה שער מחלפתך המפזזה עליהמחגרת, וכמו רמזה לי: בחור, קום שקהלה, ודמה אלי הצפרת! אולם את – ההרגשות בצפרת ובי? ההרגשות, כי גם נפשי נתונה בשבי, ומפרפרת ותלוואה, ומצפה לישועה במחלפתך הקלועה?</p>	<p>בית 4</p>	<p>בית 1</p>	<p>כל־העולם טובע באור ובשיר, אוצרות חיים לא־שערותים מסביב מתרחשים, ובמשעל הנמתח בין יער ונר שגיניו הולכים ומחשים. אנו הולכים והולכים, לשבילנו אין קץ, אפפוגו שבלים, כתרוננו צפרות, ובחנייתות של־זהב יפגענו כל־עץ ובצאלי צמרות.</p>
<p>ובעיניך שוב אציץ ואבקש שם תשובה – וכבתחלה הן צנועות, שתי יוני החן; מה־לי צניעות עיניך – ומחלפתך משובה, היא אומרת לי: הן! מהרי, מהרי, אחותי, גבואה היערה, תחת חפת אשך לך כל־נפשי אפיקה, ואת־כל־אהבתי התלויה בשערה נמית שגיניו בנשיקה.</p>	<p>בית 5</p>	<p>בית 2</p>	<p>הדמות כרוב אם עב קלה ברום עולם רפרפה? אך גם־היא חיש הפליגה למדינת הים – ואת־הרהורי הטאהור כמוה ורם נשאה עמה לנצח על־כתפה. ושוב זהר רקיע, ושוב תכלת בלי־סוף, את הולכת בראש ואני כרוך אחרך, ובקמותי המלאות השתרע הנוף, והכל בהיר בו כמו בעיניך.</p>
<p>בית 3</p>	<p>בית 3</p>	<p>רגע אחד לי נדמה: ביער הלז, המאפיל ומשיב צנתו עלינו, גנוז מטמון מסתרים, המשמר מאז ומעולם לשגיניו – פתאם רחפה הקמה – ומפה אלי־פה עבר רטט קרניים על־פני האוקיינוס. הו, מי השליג עלינו – ובשפע כזה, חיל צפרות לבנות?</p>	

בשירי אהבה רבים של ביאליק באים לידי ביטוי גם תקווה לקשר עם אישה וגם תסכול ואכזבה מן האפשרות להגשים קשר כזה.

הסבר והדגם כיצד מורכבות זו באה לידי ביטוי בשיר "ציפורת".

6. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

עם דמדומי החמה / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 1 עם דמדומי החמה אלה החלון נאגשי ועלי התרפקי, לפתי היטב צוארי, שימי ראשך על ראשי - וכה עמי תדבקי.</p>	<p>בית 4 הם האיים הרחוקים, העולמות הגבהים זו בחלומות ראינום; שעשוננו לגרים תחת פלי השמים, וחיינו - לגיהנם.</p>
<p>בית 2 ומחשקים ודבקים, אלה זהר הנורא דומם נשא עינינו; ושלחנו לחפשי על פני מי האורה כל הרהורי לבנו.</p>	<p>בית 5 המה איי הזהב זו צמאנו אליהם כאל ארץ מולדת; שכל כוכבי הליל רמזו לנו עליהם באור קרן רועדת.</p>
<p>בית 3 והתנשאו למרום ביעף שוקק כיונים, ובמרחק יפליגו, יאבדו; ועל פני רכסי ארגמן, איי זהר אדמונים, ביעף דומם ירדו.</p>	<p>בית 6 ועליהם נשארנו בלי רע ועמית כשני פרחים בציה; כשני אבדים המבקשים אבדה עולמית על פני ארץ נכריה.</p>

בשירי אהבה רבים של ביאליק באים לידי ביטוי גם תקווה לקשר עם אישה וגם תסכול ואכזבה מן האפשרות להגשים קשר כזה.

הסבר והדגם כיצד מורכבות זו באה לידי ביטוי בשיר "עם דמדומי החמה".

שירת לאה גולדברג

7. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

האַמָּנָם עוֹד יְבוֹאוּ יָמִים בְּסִלְיָהּ וּבְחֶסֶד / לאה גולדברג

בית 1 האַמָּנָם עוֹד יְבוֹאוּ יָמִים בְּסִלְיָהּ וּבְחֶסֶד,
וְתִלְכִי בְשֹׁדָה, וְתִלְכִי בּוֹ כְּהֶלֶךְ הַתָּם,
וּמְחִשׁוֹף כִּפְי־רִגְלָהּ יִלְטֹף בְּעֲלֵי הָאֶסְפֶּסֶת,
אוֹ שְׁלִפְי־שִׁבְלִים יִדְקְרוּהָ וְתִמְתַּקַּן דְּקִירָתָם.

בית 2 אוֹ מְטוֹר יִשְׁיגָהּ בְּעֵדַת טְפוֹתֶיךָ הַדּוֹפְקוֹת
עַל כְּתַפְיָהּ, חֲזָהּ, צוֹאֲרָהּ, וְרֹאשָׁהּ רַעְנָן.
וְתִלְכִי בְשֹׁדָה הָרְטוּב וְיִרְחַב בָּךְ הַשִּׁקֵּט
כְּאוֹר בְּשׂוּלֵי הָעֵנָן.

בית 3 וְנִשְׁמַתְךָ אֶת רִיחוֹ שֶׁל הַתָּלָם נָשֵׁם וְרִגְעַת,
וְרֹאֵת אֶת הַשִּׁמְשׁ בְּרֹאֵי־הַשְּׁלוּלִית הַזֶּהָב,
וּפְשׁוּטִים הַדְּבָרִים וְחַיִּים, וּמְתָר בָּם לְנִגְעַת,
וּמְתָר, וּמְתָר לְאֹהָב.

בית 4 אֶת תִּלְכִי בְשֹׁדָה. לְבַדָּהּ. לֹא נִצְרָבֶת בְּלֶהֱט
הַשְּׂרָפוֹת, בְּדָרְכִים שְׁסֻמְרוּ מְאִימָה וּמְדָם.
וּבִישְׂרֵי־לֵבָב שׁוֹב תְּהִי עֵנָה וְנִכְנַעַת
כְּאֶחָד הַדְּשָׁאִים, כְּאֶחָד הָאֲדָם.

הסבר והדגם כיצד המתח בין המצוקה והייאוש ובין התקווה בא לידי ביטוי בתמונות השונות בשיר.

8. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

אָרֶן / לאה גולדברג

בית 1 כָּאן לֹא אֲשַׁמֵּעַ אֶת קוֹל הַקּוֹקֵיהָ.
כָּאן לֹא יִחַבֵּשׁ הָעֵץ מְצַנֶּפֶת שְׁלֵג,
אֲבָל בְּצֵל הָאֲרְנִים הָאֵלֶּה
כָּל יְלָדוֹתַי שְׁקָמָה לְתַחֶיהָ.

בית 2 צִלְצוּל הַמְחֻטִּים: הִיָּה הָיָה ---
אֶקְרָא מוֹלְדָת לְמֶרְחַב־הַשְּׁלֵג,
לְקֶרַח יִרְקַק כּוֹבֵל הַפֶּלֶג,
לְלִשׁוֹן הַשִּׁיר בְּאֶרֶץ נְכָרֶיהָ.

בית 3 אוֹלֵי רֶק צִפְרֵי־מָסַע יוֹדְעוֹת -
כְּשֶׁהֵן תְּלוּיּוֹת בֵּין אֶרֶץ וְשָׁמַיִם -
אֵת זֶה הַכָּאב שֶׁל שְׁתֵּי הַמוֹלְדוֹת.

בית 4 אֶתְכֶם אֲנִי נִשְׁתַּלְּתִי פְּעָמִים,
אֶתְכֶם אֲנִי צִמְחֶתִי, אֲרְנִים,
וְשָׂרְשֵׁי בְשָׂנֵי נוֹפִים שׁוֹנִים.

מה ציפורי המסע מסמלות בשיר? הסבר והדגם את תרומתן לבניית משמעות השיר.

9. לפניך סונט ב, מתוך מחזור הסונטים: "שירי אהבה מספר עתיק" מאת לאה גולדברג (המתחיל במילים "ולא היה בינינו אלא זהר"). קרא את הסונט, וענה על השאלה שאחריו.

ולא היה בינינו אלא זהר
ענו של השכמה ברחוב כפרי
ולבלובו של גן בטרם פרי
בלבן תפרחתו יפת התאר.

ומה מאד צחקת באמרי
כי אל השחר הענג כורד
אקרב ואקטפנו למזקרת
ואשמרנו בין דפי ספרי.

את זרועך נשאת, התזכר?
והנידו את ענף תפוח,
ועל ראשי ירד מטר צחר.

מאחורי גבך הכפר נעור,
החלונות נצטלצלו עם רוח -
ולא היה בינינו אלא אור.

בחר בשניים מן הבתים בשיר, והסבר כיצד בתים אלה מבטאים את נקודת המבט של המשוררת על הקשר בינה ובין האהוב שלה.

10. לפניך מחזור השירים "הסתכלות בדבורה". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריך.

הסתכלות בדבורה / לאה גולדברג

ב	א
בְּשִׁמְשׁ הַיָּא הַיְתָה עֲלֶיהָ זָהָב נוֹפֵל,	בְּרְבוּעַ חֲלוֹן מוֹאָר -
בְּפֶרֶח הַיָּא הַיְתָה טֶפֶה שֶׁל דָּבֵשׁ אָפֵל,	עַל שְׁמִשָּׁה, מִבְּחוּץ,
וְאֶגֶל טַל בְּנַחֵל שֶׁל כּוֹכְבִים -	צָלְלִית שֶׁל דְּבוּרָה
וּפֶה הַיָּא צֵל.	כְּמַעֵט אֵין לְרֵאוֹת אֶת כְּנָפֶיהָ.
מְלָה אַחַת שֶׁל שִׁיר בְּנַחֵל הַמְּצַלְצֵל,	הַפּוֹכָה.
בְּשׁוֹרֵת רְצוֹן נִמְרָץ בְּתוֹךְ שָׂרֵב עֲצֵל,	גּוּף צָר.
תְּנוּעַת הָאוֹר בְּאֶפֶר דְּמָדוּמִים -	שֵׁשׁ רְגָלִים דְּקוֹת -
וּפֶה הַיָּא צֵל.	בְּגִלּוֹי עִירֹם,
	בְּאִיּוֹם מְכַעֵר
	זוֹחֶלֶת דְּבוּרָה.
ג	
מִדְּבִשָּׁךְ? מִי יִזְכֹּר אֶת דְּבִשָּׁךְ?	אֵיךְ נִכְתִּיר אוֹתָהּ בְּדַבְּרֵי שִׁירָה?
הוּא שֵׁם, הַרְחֵק, בְּכַנְרֵת.	אֵיךְ נִשִּׁיר וּמָה?
כָּאן, בְּשִׁמְשָׁה מוֹאָרָה, גּוּפָךְ, רֵאשֶׁךְ -	יְבוֹא יֶלֶד קָטָן וַיֹּאמֶר:
כְּלָךְ עֵקֶץ, שְׁנֵאָה אֵין אוֹנִים עֲלוּבָה וְעוֹרֵת.	הַמְּלָכָה עִירְמָה.
הַפְּחַד הוֹרֵג.	
הַשְּׁמֵרִי לְנַפְשֶׁךְ.	

הבית האחרון בשיר א מסתיים בשורות: יְבוֹא יֶלֶד קָטָן וַיֹּאמֶר:

הַמְּלָכָה עִירְמָה.

הסבר את התרומה של שורות אלה לבניית משמעות השיר. הדגם את דבריך על פי שניים מן השירים (א-ג) במחזור

שירים זה.

פרק שני – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה ענה על שתיים מן השאלות 11-13
(לכל שאלה – 17 נקודות).
שים לב: אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

שים לב: על שאלות 11-12 אין לענות על פי הסיפור "חלום בדמי כבוד" מאת גרמאו מנגיסטו.

11. לפניך רשימת אמצעים לאפיון דמויות:

- הקבלה (אנלוגיה) בין דמויות או בין מצבים
- תיאורי טבע או תיאורי סביבה
- שם הדמות
- המראה החיצוני של הדמות

בחר בשניים מן האמצעים האלה, והסבר כיצד הם מאפיינים את הדמות המרכזית בסיפור קצר שלמדת.

12. תאר את מערכות היחסים בין הדמות המרכזית לבין דמויות אחרות בסיפור קצר שלמדת, והסבר את התרומה של מערכות יחסים אלה לבניית משמעות הסיפור.

חלום בדמי כבוד / גרמאו מנגיסטו

13. לפניך דיאלוג בין אמאוייש מנשה ובין כהן איוב בטיבבו, הלקוח מסיום הסיפור "חלום בדמי כבוד".

קרא אותנו, וענה על השאלה שאחריו.

"בטיבבו, הגשמנו חלום", אמרת, בחיי בטיבבו קראתי לו; והוא נאנח אנחה כבדה ואמר, "הגשמנו חלום בדמי כבוד".

הסבר כיצד משמעות הסיפור באה לידי ביטוי בדבריה של אמאוייש מנשה ובדבריו של כהן איוב בטיבבו.

פרק שלישי – דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 14-19 (34 נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך" וטרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

14. תאר את סיומ הטרגדיה שלמדת, והסבר מדוע סיומ זה הוא בלתי נמנע. בסס את תשובתך על הדמות של הגיבור הטרגי ועל מהלך העלילה.

אנטיגונה

15. ענה על שני הסעיפים א-ב שלפניך.

- א. אחד הנושאים המרכזיים בטרגדיה "אנטיגונה" הוא היחסים בין השליט ובין האזרחים. הסבר והדגם כיצד נושא זה בא לידי ביטוי בתמונות מרכזיות בטרגדיה. (26 נקודות)
- ב. האם היחסים בין השליט לאזרחים, כפי שהם באים לידי ביטוי בטרגדיה, רלוונטיים גם לימינו? נמק והדגם את דבריך. (8 נקודות)

אדיפוס המלך

16. חיפוש האמת הוא נושא מרכזי בטרגדיה "אדיפוס המלך". הסבר והדגם כיצד נושא זה בא לידי ביטוי בטרגדיה זו.

טרגדיות של שקספיר: המלט, המלך ליר, מקבת, אותלו, רומיאו ויוליה

17. הגיבור הטרגי בטרגדיות של שקספיר מבין את המציאות באופן מוטעה. על פי הטרגדיה של שקספיר שלמדת, מהי הטעות של הגיבור הטרגי בהבנת המציאות? הסבר את התוצאות של טעות זו. הדגם את דבריך.

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

18. תאר שתיים מדמויות המשנה במחזה המודרני שלמדת, והסבר את התפקיד של כל אחת מהן. הדגם את דבריך.

19. לעיתים קרובות תכונות שליליות של הדמויות המרכזיות מבטאות בעיות בחברה הסובבת אותן. הסבר והדגם קביעה זו על פי המחזה המודרני שלמדת.

פרק רביעי — רומאן ונובלה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 20-21 (34 נקודות).

20. תאר שני אירועים ברומאן או בנובלה שלמדת, והסבר את התרומה של כל אחד מאירועים אלה לבניית משמעות היצירה.
21. תאר את הקשיים של הדמות המרכזית ברומאן או בנובלה שלמדת, והסבר אם הדמות מצליחה להתגבר על קשיים אלה.

בהצלחה!